

Torsten Tegnér och hans tid

Opposition på Rolf Haslums doktorsavhandling *Idrott, borgerlig folkfostran och frihet: Torsten Tegnér som opinionsbildare 1930–1960*

Eva Queckfeldt

Historiska institutionen, Lunds universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org (ISSN 1652–7224) 2006-09-27

Copyright © Eva Queckfeldt 2006. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Fredagen den 9 juni 2006 disputerade Rolf Haslum vid Historiska institutionen, Stockholms universitet, på en doktorsavhandling om Torsten Tegnér (1888–1977), legendarisk svensk tidningsman, idrottsjournalist, och förgrundsgestalt inom svensk idrott och idrottsrörelse. Torsten Tegnér, vars mamma hette Alice och farfars far Esaia, tog 1915 över den år 1910 grundade tidningen *Idrottsbladet*, som ägare och chefredaktör; han sålde tidningen 1957, men kvarstod som dess redaktör i ytterligare tio år. *Idrottsbladet* blev genom Tegnér's egenartade sätt att skriva och hans kontroversiella ställningstaganden i olika frågor helt unik, inom såväl svensk press som svensk idrott. Tegnér var också medlem av Riksidrottsförbundets överstyrelse under de formativa åren 1926–41, och han spelade en aktiv roll för utvecklingen av svensk idrott till en bred folkrörelse.

Nyblivne doktorn Rolf Haslum är 76 år gammal, och publicerat på 1960-talet några böcker om det rationella kontoret. Till *Nättidningen Svensk historia* säger Haslum: "Genom att skriva om Torsten Tegnér har jag, efter mitt yrkesliv inom svenskt näringsliv, fått förmånen att kombinera mina två stora intressen – historia och idrott. Jag har även haft nytta av att jag själv varit idrottsledare och aktiv på området."

Haslums opponent vid disputationen var Eva Queckfeldt, som specialiserat sig på forskning om idrott och medier ur ett historiskt perspektiv. I sin opposition, som vi har nöjet att publicera här, tar hon fasta på Haslums genomgång av det omfattande empiriska underlaget, årgång efter årgång av *Idrottsbladet*, ett arbete som får beskrivas som en forskargärning av stora mått, och som bidragit till avhandlingens omfattning, drygt 400 sidor. Däremot är den historieteoretiska ansatsen svag, med outvecklade kopplingar till Bourdieu och Gramsci, och ett antal intressanta trådar som inte följs upp. Dock, menar Queckfeldt, erbjuder boken en inblick i en svunnen tid, "där kvinnor inte borde syssla med idrott, där de män som idrottade skulle vara snövita amatörer – och där idrott och politik skulle vara två helt skilda saker".

Stockholmshistorikern Rolf Haslums arbete *Idrott, borgerlig folkfostran och frihet* är en avhandling i historia men en *idrottshistorisk* avhandling. Huvudpersonen (om man i ett vetenskapligt arbete kan tala om en sådan) är Torsten Tegnér (TT kallad). Numera nästan bortglömd av en yngre generation var TT under åtskilliga år en centralgestalt i svensk idrottsjournalistik och dessutom en opinionsbildare av rang inom alla områden som rörde idrott, men också inom kultur och samhälle. Avhandlingen behandlar TT och TT:s möjligheter att påverka och uppfostra sin läsekrets (titeln talar ju om "borgerlig folkfostran") men också Torsten Tegnér's ställningstaganden gentemot t ex kommunismen och nazismen. Dessutom behandlar den TT:s agerande i de debatter och diskussioner som under hans långa tid som tidningsman fördes i och kring den svenska idrottsrörelsen.

Avhandlingen är inte en biografi, något som författaren är noga med att påpeka. Däremot står verkligen Torsten Tegnér i centrum. En märklig man, en person som i närmare 75 år på ett eller annat sätt ägnade sig åt idrotten. Idrotten och TT låg varandra så nära att Rolf Haslum talar om TT:s ”parallellitet” med den.

TT var en unik person (det är vi ju i och för sig alla men vissa mer än andra) genom sin bakgrund och genom sin personlighet. Författaren talar om hans ”unicitet”. Både ”parallellitet” och ”unicitet” tillhör avhandlingens nyckelord. TT var en man för vilken frihetsbegreppet stod i fokus. Också ”frihet” tillhör nyckelorden. Övriga ord som avhandlingen centreras kring är ”samhällsarenan”, ”idrottsarenan”, ”borgerlig folkfostran” och ”demokrati”

Boken är inte bara en idrottshistorisk avhandling. Den är också på många sätt en presshistorisk avhandling. I fokus för undersökningen står *Idrottsbladet* (IB), den tidning som Torsten Tegnér ägde och var chefredaktör för mellan 1915 och 1957 och där han fortsatte som chefredaktör även efter att han sålt den, ända fram till 1967. Då var han 79 år gammal! Avhandlingen tar utförligt upp sådant som IB:s utgivning, dess journalister och dess läsare. Men Rolf Haslum behandlar också sådant som ägarmakt, opinion och förmåga att påverka.

Frågeställningar

De frågeställningar Rolf Haslum belyser i sitt arbete är (sid. 24):

1. Vilka *värderingar* ville TT förmedla i sin roll som opinionsbildare?
2. Hur reagerade TT på ett antal *förändringar* inom idrotten, förändringar som ytterst hade sin grund i samhällsförändringar?
3. Vilka *möjligheter* hade TT att *påverka* i första hand den svenska idrotten och den idrottsintresserade ungdomen och i andra hand det svenska samhället?
4. I vilken utsträckning och på vilka sätt fungerade TT i en *folkfostrande roll* som representant för bildningsborgerskapet?
5. Hur drev därvid TT *frihets-* och *demokratibegreppet*?
6. Vilken *betydelse* kan TT ha haft för den svenska idrotten?

Teoretiska ansatser

Avhandlingen är inte något arbete med stark historievetenskaplig ansats. Givetvis saknar den inte en teoretisk ram. De teoretiska resonemangen är däremot mera just bara *en ram* än någonting bärande. Det sägs inte explicit men framgår ändå helt klart att avhandlingens främsta syfte är att lägga fram ett empiriskt material – TT och *Idrottsbladet* – och att utifrån detta belysa och söka besvara de frågeställningar som presenterats ovan.

Givetvis är inte avhandlingen ateoretisk. Det finns en antydning till samband med de tankar som dels Pierre Bourdieu, dels Antonio Gramsci fört fram. Både Bourdieu och Gramsci ser ju samhället som något som innehåller olika fält på vilka ett maktspel äger rum. Det gäller så för de olika medspelarna att ta makten inom ett visst fält. Har man den kan man sedan föra fram sina egna mål och söka göra sina egna normer gällande.

Gramsci betonar de intellektuellas möjligheter att ta och att utöva makt i samhället. Haslum tar fram att Gramsci bland de intellektuella dels pekar på giganterna, de som spelar en avgörande roll vid olika samhällsförändringar, dels på den större grupp som inte som giganterna förändrar utan som fostrar.

TT var knappast någon gigant. Däremot var han, vilket framgår med all önskvärd tydlighet i avhandlingen, en lidelsefull folkuppfostrare. Avhandlingstiteln säger egentligen allt om den roll TT tog på sig: *Idrott, borgerlig folkfostran och frihet*. Som folkfostrare var han, och det är författaren nog med att påpeka, unik.

Var han däremot en av dessa intellektuella som arbetar med ”folkfostran”? I sina egna ögon helt säkert. Men Gramsci talar vidare om dessa intellektuella som ”skänker gruppen en homogenitet och medvetenhet om dess funktion” (s. 18). Var TT en av dessa? Han ville säkert se sig som en av svensk idrotts portalfigurer men frågan är om han verkligen var det. Skänkte han homogenitet åt idrottsjournalistiken? Och var han ”intellektuell”? Här finns många frågetecken.

Homogenitet gav han naturligtvis på så sätt att han dominerade inom idrottsjournalistiken under lång tid – men detta är väl mera en fråga om dominans?

Och intellektuell? TT hade, för att anknyta till Bourdieu, ett stort symboliskt och kulturellt kapital, med sig genom släkt, familj och uppfostran. Och folkfostrare *ville* han förvisso vara. Men intellektuell? Hans skrifter och hans språk (som vi får exempel på i avhandlingen) är inte direkt vare sig intellektuella eller akademiska. Var han egentligen inte mest bara sig själv?

Det sägs (sid. 19) visserligen att TT var en ”utpräglad intellektuell opinionsbildare på ett fält som föga utmärker sig för intellektualism”. Kan det inte ha varit så att han framstod som den intellektuelle just därför att idrotten var icke-intellektuell? Han var helt enkelt en stor fisk i en liten damm!

Rolf Haslum kommer med det högst rimliga antagandet att idrottens värld, ”idrottsarenan”, anpassar sig efter samhället, ”samhällsarenan”. Likaså att sportjournalisterna har och har haft en, inom sitt område, stark maktposition. Där är de stora, där kan de påverka. Men möjligheten att påverka utåt är väl trots allt tämligen begränsad. De är (som TT) stora fiskar i en liten damm – när såg man t ex en sportjournalist störta en regering? Hur stort inflytande har egentligen sportjournalister utanför sitt eget område? Det är en omöjlig fråga att svara på men onekligen en fråga som är värd att tänka över.

Engelsmannen John Hargreaves beskriver, citerar Haslum, en ”borgerlig konspirationsteori som går ut på att pacificera den farliga massan genom att indoktrinera den” (s. 21) med bl a borgerliga dygder. Det här upplever jag som något av en grundbult i avhandlingen. TT ville vara den store folkuppfostraren; så varför lyfter författaren inte upp Hargreaves mer och arbetar utifrån hans teori? Haslum delar på intet sätt Hargreaves uppfattning om en borgerlig konspiration, och det behöver han naturligtvis inte heller göra. Tanken att arbetarrörelsen vann den politiska makten men att borgerligheten ”anses ha erövrat massorna genom att i många avseenden ha fått genomslag för sin kultur”. (s. 112) är inte ny men mer kunde ha gjorts av detta!

TT:s bakgrund: familjen och uppväxten i det borgerliga Djursholm

Även om avhandlingen inte är en biografi spelar naturligtvis TT:s bakgrund en viktig roll. Haslum talar rent av om ”uppbyggnaden” av TT. Varför kom TT att ägna sitt liv åt idrotten och hur kom han att bli svensk idrottsjournalistikens ledande personlighet under så många år?

En viktig del av förklaringen finns i släkten och familjen. TT var sonsons son till dik-
taren Esaias Tegnér och det arvet spelade antagligen stor roll. Den Tegnérska släkten var akademisk och intellektuell. Dessvärre fanns också drag av mentalsjukdom. Finns här en del av förklaringen till TT:s intresse för idrott – att det gällde att ha en sund själ i en sund kropp?

TT:s pappa följde inte direkt den Tegnérska akademiska traditionen, han var en ämbetsman av den gamla stammen. Mamma var Alice (uttalat på tyskt manér som Alíce) Tegnér, hon som är för svenska barnvisor vad Carl Larsson är för bilden av svensk familjeidyll. En stark och egocentrisk kvinna som uppenbart betydde mycket för sin son.

Med den samhällsställning de hade och med ett intellektuellt släktarv som förpliktigade var det givet att TT:s föräldrar följde med i det tidiga 1900-talets kulturella och politiska strömningar. I det samhällsskikt de tillhörde fanns hos många vid den tiden tanken att man skulle dela med sig av sin kunskap och att man skulle uppfostra sina (mindre lyckligt lot-
tade) medmänniskor. Vidare hade familjen, helt i tidens anda, intresse för natur, hälsa och friluftsliv. Man skulle leva nära naturen, röra sig och leva sunt. Vidare skulle man vara kul-
turellt intresserad. Både det klassiska kulturarvet och kristendomen ingick i livsstilen.

I denna tidsanda ligger antagligen en stor del av svaret på frågan varför TT kom att ägna sitt liv åt idrotten och åt ”folkfostran”. TT kom nämligen tidigt under sin uppväxt i kontakt med idrotten. Han var både aktiv och ledare och han mötte några av svensk idrotts portalfi-
gurer, t ex Victor Balck och Erik Lemming.

Men varför kom TT att ägna sitt liv åt idrottsjournalistiken? Den frågan är lite knepigare och den får väl inte heller, enligt min uppfattning, något helt tillfredsställande svar. Som en Tegnér skulle Torsten helst bli akademiker eller åtminstone ämbetsman (som fadern). Att vara journalist hade ingen högre status och Rolf Haslum konstaterar också att TT, genom sitt val, ”kunde anses som en avfalling” (s. 85). Haslum ger också sin förklaring till TT:s val: ”hans behov av frihet, att rå sig själv, något som i så mycket kännetecknade agerandet i hans liv”. (s. 85)

Det är säkert riktigt. Samtidigt infinner sig en elak fråga. Vi får i avhandlingen veta att TT, till faderns stora glädje, tog en filosofie kandidatexamen 1912 och att han anställdes på Kommerskollegium samma år. Året efter blev han emellertid avskedad efter att ha tagit bondpermission och gett sig ut på ”en idrottsresa” till Helsingfors. Han återvände aldrig till tjänstemannalivet utan blev i stället ägare av och chefredaktör på *Idrottsbladet*.

Var det för att han inte kunde bli någonting annat?

Torsten Tegnér's idrottsideologi

Ideologi är, konstaterar Rolf Haslum, någonting ”svårfångat”. Ett avhandlingskapitel ägnas åt TT:s ”idrottsideologi”. Man kan fråga sig på vilket sätt ”idrottsideologi” skiljer sig från ”ideologi”? Enligt Lars Gunnarsson och Jan Lindroth, som båda citeras i kapitlet, skall en

ideologi inom idrotten uppfylla fem kriterier: Den måste bestå av övertygelser och värderingar, ha en utbredning, bilda och ingå i ett sammanhang, ha konkreta funktioner i samhället och innehålla handlingsrekommendationer. (s. 91)

Detta är väl knappast någonting som särskilt utmärker en ”idrottsideologi”. Det gäller väl för vilken ideologi som helst? Visserligen citeras en definition av Jan Lindroth att idrottsideologi är ”idéer och argument som vill förklara idrottens positiva betydelse för individ och samhälle” (s. 91). Egentligen någonting ganska självklart. Givetvis skall inte Rolf Haslum behöva svara för Gunnarssons och Lindroths definitioner men man bör väl ställa sig frågan: Varför inte antingen utförligare diskutera ”ideologi” och ”idrottsideologi” eller så bara låta frågan ligga och i stället tala om ”Torsten Tegnér’s ideologi”? Det är ju faktiskt det, som det hela handlar om?

Efter resonemanget om idrottsideologi ställer så Haslum frågor dels om TT:s idrottsideologi var en *sammanhållen* idrottsideologi, dels vilka som var denna ideologis *huvudpunkter*, dels hur TT:s ideologi förhöll sig till Victor Balcks och RF:s respektive ideologi och, slutligen, hur kan man se på TT:s roll som *idrottsideolog*?

Avhandlingens svar på den första frågan blir att TT inte besatt någon sammanhållen idrottsideologi utan att denna var av mera splittrad karaktär.

Som svar på den andra frågan radas huvudpunkterna i TT:s idrottsideologi upp: Frihet, friskvård, att idrott ”befordrar ... kamratskap och vänskap”, att tävlande stärker karaktären, att idrotten har en folkfostrande uppgift, att idrott och politik inte hör ihop, att idrotten är ett ”bålverk mot dekadans” genom de starka inslag av västerländsk kultur (hednisk och kristen) och genom inslagen av ”sportmanship” som den har. Vidare är ju idrotten estetiskt tilltalande. (s. 115)

Mot detta skulle jag vilja rikta invändningen att visst ser vi väl här en sammanhållen idrottsideologi? Samtliga dessa punkter är ju drag som återkommer om och om igen i det jag skulle vilja kalla TT:s ”förkunnelse”. De finns ständigt med i hans artiklar och kommentarer i IB.

För TT var, säger Rolf Haslum, ”frihet” någonting grundläggande. ”Frihet” går som en röd tråd genom hans liv och hans författarskap. ”Frihet” var oerhört centralt för TT – han berör det ständigt. Men ”frihet” är ett oerhört stort och faktiskt också mångtydigt begrepp.

I avhandlingen diskuteras frihetsbegreppet ingående. Som läsare kan man fråga sig varför. Behövs verkligen denna goda diskussion för att tackla TT:s ”frihet”? För TT tycks varken definiera eller diskutera begreppet eller sätta in det i något idéhistoriskt sammanhang. Det behöver han naturligtvis inte heller. Men i avhandlingen haltar det lite. Rolf Haslum är utförlig i sin diskussion av frihet – men det blir en diskussion som sedan aldrig riktigt knyts samman med TT.

Rolf Haslum konstaterar också att det hos TT finns ett drag av en verklig 1800-talsliberal. Det finns klara drag av *laissez-faire* liberalism i TT:s ideologi. Visst luktar detta väl *laissez-faire*-liberalism lång väg när det på sid. 96 där det sägs att ”[i]drott är fri konkurrens, direkt höjande av den mänskliga typen i prestation, kraft och skönhet”. Skulle man inte kunna göra mycket mera av detta, koppla ihop idrott och *laissez-faire*-liberalism och vidga diskussionen till att gälla någonting mer än TT?

I kapitlet om TT:s sociala bakgrund finns avsnittet ”Liberalteologin och Natanael Beskow”. Kristendomen spelade en stor roll i det tidiga 1900-talets borgerliga värld, den värld TT och hans föräldrar tillhörde. Den har uppenbart också spelat roll i TT:s idrottside-

ologi – t ex i tankar som de som tas fram i citat på sid. 97, ”Idrotten ... leder till tacksamhet, höviskhet, ödmjukhet, offervilja och brodersinne.” Ändå görs inte kristendomen till ett särskilt spår i avhandlingen. Varför? Saknas det helt enkelt tillräckligt med material?

Ett tredje spår som vore intressant att följa upp ännu mer är att se om – och i så fall *hur* – TT:s ”idrottsideologi” eventuellt förändras över tid. ”Frihet” var ju ett viktigt begrepp för TT. Om man då antar att det görs en gammaldags innehållsanalytisk genomgång av hans krönikor är det då inte rimligt att tänka sig att man kan finna att han diskuterar ”frihet” mer och mindre? Mer på 30-talet, mindre på 50-talet, till exempel?

TT var uppenbart en intresserad och engagerad ideolog och att detta kom till uttryck i hans idrottskrönikor i IB men också i böcker och brev. Uppenbarligen hade han också ett större kulturellt engagemang än svensk idrotts första stora namn, Victor Balck.

Vad gäller TT:s roll som idrottsideolog kommer påståendet att TT, sedan Victor Balck gått ur tiden och sedan Riksidrottsförbundet under mellankrigstiden blivit mer och mer ointresserat av att ideologiskt motivera sin existens, ”skall uppfattas som den totala svenska idrottsarenans informella chefsideolog” (s. 116). Det kan säkert vara riktigt – men kunde man inte gjort mer? Riktades t ex ingen kritik mot TT i hans självpåtagna roll som den svenska idrottens informella chefsideolog?

Idrottsjournalistiken och *Idrottsbladet*

TT blev ju med tiden svensk idrottsjournalistikens grand old man och dominerade i *Idrottsbladet* (IB) under lång tid. I avhandlingens fjärde kapitel ges en översikt, inte bara över IB utan över svenska idrottsjournalistik. Idrottsjournalistik är ju inte endast att förmedla rena fakta, resultat osv, utan också att komma med referat och reportage från olika idrottsevenemang. Sedan finns också idrottskrönikorna (i avhandlingen liknar Rolf Haslum dem vid dagstidningarnas ledarsidor) i vilka det också kan föras djupare ideologiska resonemang. Sådana förekom ständigt i IB under TT:s tid.

De frågor som behandlas i kapitlet är:

- Vilken *maktposition* inom idrottsjournalistiken hade IB under den studerade perioden?
- Vilken *betydelse* och vilka *möjligheter till påverkan* hade IB och TT?
- Vad *kännetecknar* TT som stilist och idrottsjournalist?

Vad gäller maktpositionen går det lätt att konstatera att TT var unik inom svensk idrottsjournalistik. Han präglade IB från 1915 och in på 1970-talet, både som chefredaktör och som krönikör. Det visas också klart i avhandlingen att IB hade en tämligen ohotad ställning inom idrottsjournalistiken ända fram till 1950-talet. Från 1950-talet kom så konkurrensen från andra media, och då särskilt televisionen. Konstellationen TT/IB var länge dominerande men hade, det är viktigt att notera, sin storhetsperiod innan TV slagit igenom och man kunde *se* tävlingarna.

Frågan om vilken betydelse och vilka möjligheter TT och IB hade att påverka läsarna är intressant. Vilken möjlighet har journalister över huvud taget att påverka sina läsare? Jag upplever att här ligger något av avhandlingens kärnpunkt; ”Torsten Tegnér som opinionsbildare 1930 – 1960” lyder undertiteln. Det var ju i krönikorna TT drev sina idéer och agerade som folkfostrare. De som köpte IB, sägs i avhandlingen, ”pådyvlades inte bara

material ur bildningsborgerskapets kunskapskammare utan också allmänborgerliga värderingar”. (s. 153f)

För det påståendet skulle jag emellertid vilja sätta ett frågetecken. *Vet* vid detta? Författaren är medveten om att ”Effekten av detta är inte mätbar” (s. 154). Det har inte gjorts några läsarundersökningar av vad som lästes i IB men är det inte rimligt att läsarna, unga män ur arbetarklassen, köpte IB för resultaten och reportagens skull, inte för TT:s krönikor? Kanske skummade de snabbt igenom dem – om de över huvud taget brydde sig om dem? Det intressanta för dessa läsare var, tror jag, matchresultat och referat.

En av de frågor som ställs i avhandlingen är vad som kännetecknade TT som stilist och idrottsjournalist? TT hade ett ytterst speciellt sätt att skriva. Rolf Haslum förstår att detta kunde leda till ett visst motstånd, att ”[t]exter, som är så här expressivt fullmatade är inte lätta att tillgodogöra sig och kan skapa läsmotstånd” (s. 155). Det tror jag säkert – TT är lite speciell och det kan nog vara lätt att tröttna på hans stil. Jag tror man skall våga ställa den kritiska frågan: Kan det ha varit så att de som köpte IB inte läste TT:s krönikor? Och hur mycket påverkade han då?

”Politiken, idrotten och friheten”

TT var, det framgår tydligt om man ser till hans krönikor, en man med åsikter – och en man som var besjälad av ett starkt patos när det gällde att föra fram dessa åsikter. Ofta stannade de inte vid idrotten. TT:s engagemang sträckte sig långt utöver denna.

Ett kapitel ägnas åt ”Politiken, idrotten och friheten” och behandlar sådana frågor som:

- Hur *yttrade sig* TT:s politiska engagemang?
- Vilken var den *röda tråden* i detta?
- Hur såg TT på frågan om *idrott och politik*?
- Vilken *påverkan* på i första hand läsekretsen kunde TT:s engagemang ha?

Kapitlets inledning behandlar naturligtvis TT och IB men tar också upp frågan om idrott och politik. I kapitlet möter vi TT som den politiskt engagerade och Rolf Haslum driver tesen att ”både liberalismens och konservatismens traditionsvördnad kom att följa honom...” (s. 162) och att TT:s politiska uppfattning var ”liberalkonservativ”. Den beteckningen återkommer flera gånger i avhandlingen. Det finns ingen anledning att ifrågasätta den men borde den inte definieras och diskuteras? Den är trots allt någonting av ett nyckelbegrepp när det gäller TT. Hans frihetstankar är helt klart liberala, hans syn på t ex idrottande kvinnor konservativ. Här skulle det varit intressant med ett större resonemang!

Som alltid när det gäller stora arbeten dyker det upp tankar om mindre undersökningar. Det sägs t ex på sid. 168 att TT:s lust att debattera ökade under tiden 1933-1942 och att detta ledde till ökad kritik från läsekretsen. Hur vet vi detta? Jag tror det men att läsa om detta i en mindre uppsats vore onekligen intressant.

Vad gäller TT:s politiska engagemang är det troligen något av huvudet på spiken när Rolf Haslum konstaterar att TT egentligen aldrig lämnade ”sin ungdoms Djursholm” (s. 232).

Den röda tråden i TT:s politiska engagemang var uppenbart hans oerhört starka känsla för frihet. Försvaret för eller tankar om ”frihet” samt TT:s övertygelse att idrott skulle

skiljas från politik var åsikter som TT förde fram i sina krönikor där han, påstår Haslum, ”påverkade sin i huvudsak unga läsekrets” (s. 233).

Här skulle jag vilja återkomma jag till min tidigare kritik. *Vet vi* att han påverkade sin unga läsekrets? Det har tidigare konstaterats att IB:s läsekrets förmodligen dominerades av arbetarungdom, personer som i all rimlighets namn till största delen borde ha varit socialdemokrater. TT skriver dessutom mycket under den s k socialdemokratiska ”skördetiden”. Är det rimligt att tro att han, en äldre herre som aldrig lämnade ”sin ungdoms Djursholm” verkligen påverkade den idrottsintresserade arbetarungdomen så mycket?

I avhandlingen framgår, med all önskvärd tydlighet, att TT var en man av sin tid. Han var ”svajig” i sin uppfattning av Tyskland under 30-talet. Han accepterade tydligen också det allmänt utbredda rastänkandet; en för oss, här och nu, förfärande egen beskrivning av judar i Litauen (s. 193f) publiceras 1941. Det var många som tyckte så varför skulle just TT vara annorlunda än åtskilliga andra svenskar?

Samtidigt är det värt att framhålla att han tidigare, i samband med OS i Tyskland 1936, gått i bräschen för judiskt deltagande i spelen. Men elakt kan man fråga sig om hans positiva inställning till judar och idrott berodde på att det inte fanns så många idrottande judar i Sverige. Det var alltså ingenting att bråka om!

Det intryck Rolf Haslum förmedlar av TT under 1930- och 40-talen ger intryck av att han var politiskt ganska naiv. Han tycktes till en början vilja tro nazismen om gott, han var aktivist när det gällde Finland (och där tycks han verkligen ha varit idealistisk), och han skrev 1947 (s. 206) en artikelserie om ”Sanningen om Sovjetväldet”. I denna lyfte han inte så mycket fram sovjetisk idrott som sådant som ”samhälleliga missförhållanden i Sovjet”. De negativa dragen hos kommunismen togs fram ”mot allt detta ställdes det västerländska arvet från Grekland, Rom och Jesu bergspredikan” (s. 207).

TT företrädde, säger Rolf Haslum på sid. 210, ett ”slags social idrottsromantik” med frihet, jämlikhet och broderskap inom idrotten som de stora honnörsorden. TT verkar, som han framställs här, vara en sann idealist men en idealist med klart naiva drag. Han var troskyldig men han hade starka åsikter. Kanske var det därför han tog illa vid sig av ”nyvänsterns” åsikter om idrott och politik på 1960-talet!

Kulturell idrottskritik: Ivar Lo Johansson

Den snabbt växande idrottsrörelsen under det tidiga 1900-talet hade givetvis sina kritiker. Från socialistiskt håll sades t ex att idrotten var ett borgerligt påfund som tog tid från de breda massorna, tid som de kunnat använda bättre.

En stor debatt – och det är denna som skildras i ett av avhandlingens kapitel – bröt ut 1931 sedan författaren Ivar Lo Johansson publicerat sin pamflett *Jag tvivlar på idrotten*. Att tvivla på idrotten: det var en kastad handske för TT.

De frågor som behandlas, bl.a. i anknytning till Lo-Johansson-debatten är:

- Hur tog TT vara på denna möjlighet, att idrotten hade kommit i fokus för ett kulturintresse?
- Hur och varför ägde den kulturella idrottskritiken rum?
- Hur agerade TT som debattör? Vilka motargument lade han fram?

TT hade ett stort och aktivt kulturintresse som till stor del kanaliserades i hans krönikor i IB. Här infinner sig än en gång den elaka frågan: Läste man honom? Kan det inte ha varit så att den kulturellt intresserade allmänheten uppmärksammade honom därför att det uppfattats som udda att det skrevs om ”kultur” i en idrottsidskrift? Hur många läste honom? Hur stort genomslag hade han egentligen?

Bland de debatter om idrotten som förekom under mellan – och efterkrigstiden framstår, för mig, den av Ivar Lo-Johansson 1931 initierade som den största och bästa. Det är också i den debatten som TT:s sämsta sidor som debattör med ”[s]arkasmer, håfullhet, kitslighet och förlöjligande” (s. 262) kom att visa sig. Varför agerade då TT som han gjorde? Uppenbart var han, vilket också påpekas i avhandlingen, sårad över att han, som alltid stått för ett nära förhållande mellan kultur och idrott fick klä skott för vissa avarter inom idrotten. Men samtidigt nådde hans debattkonst uppenbart bottennivåer med ”personkritik och oförskämtheter” (s. 259). Ansåg sig kanske TT vara överlägsen de övriga debattörerna? Han såg sig ju som en brobyggare mellan idrott och kultur. Han ville ju föra fram kulturen och verka för ”folkfostran”.

Hur och varför idrottskritiken växer fram och kommer upp är en intressant fråga, en fråga som mycket väl tål att belysas ytterligare. I avhandlingen blir det lite av ett skrapande på ytan. Det är ingen kritik: det är ju inte detta avhandlingen skall handla om. Samtidigt skulle man vilja veta mera. Fanns det någon som officiellt stod upp och höll med TT? Där finns ett litet avsnitt om ”Några positiva röster” (s. 283) med idel då eller sedermera känt folk, som Jolo, Karl Vennberg, Sten Selander m fl. De stödde TT – men samtliga är hämtade från TT:s privata arkiv. Hur representativa är de?

Det är intressant att se debatten som ett tidsfenomen. Finns det någon nuförtiden som tvivlar på idrotten och som vågar stå upp och säga det? Det konstateras i avsnittet (s. 291) att ”klyftan mellan kultur och idrott förstärktes” men också att ”tävlingsidrotten tog alltmer resurser och uppmärksamhet i anspråk”. Jag skulle vilja påstå att det senare ger en bild av var vi är i dag.

Intressant är frågan om TT:s motargument – eller snarare den brist på motargument – som ibland kommer fram när hans älskade idrott attackerades. Ivar Lo-Johanssons kritik hade riktat in sig på ett antal områden: Idrotten var ideologilös, skadlig, antikulturell och ”averotiserande”. Den var vidare ett ”verktyg för överhetens militarism, nationalism och rojalism” (s. 257).

Här valde TT mycket selektivt vad han ville ta upp. Att det finns en skaderisk inom idrotten (vilket det förvisso gör) teg han om. Och om idrott skulle vara ”averotiserande” (vilket väl är tveksamt) tog han inte heller upp.

I debatten med Lo Johansson möter man en TT som känner sig trängd, hotad och utmanad. I avhandlingens sista kapitel, ”Kvinnoidrotten”, uppträder däremot en osäker TT.

Kapitlet skiljer sig något från de tidigare: det inleds med en utförlig översikt över kvinnoidrottens framväxt i Sverige: vilka hinder mötte de kvinnor som ville idrotta under den tid som kallats ”husmoderskontraktets tid” 1930-1960 (Ulla Wikanders term), den tid som också var TT:s stora tid.

De frågor som kapitlet behandlar är:

- Hur reagerade TT på kvinnornas framsteg inom idrotten?
- Var han positiv – negativ – indifferent?
- Vilken plats hade kvinnoidrotten i TT:s ”folkfostran”?

- Hade han olika attityd till olika grenar och förändrades hans attityd över tid?

Det man kan se i redogörelsen för TT och hans inställning till kvinnoidrotten är att han, liksom när det gäller hans politiska ställningstaganden, var en man av sin tid. När det gällde kvinnor och idrott var han uppenbart *konservativ*, knappast ens ”liberal-konservativ”. Sentida läsare kan definitivt reta sig intensivt på hans jargong gentemot kvinnor. Samtidigt är ju TT långt ifrån ensam om denna och han tillhör absolut inte de värsta.

På många sätt är han en vänlig farbror och en gentleman – tror jag. Att sälja lösnummer av IB på damidrott var troligen svårt, säger Haslum, ”varken den idrottsintresserade metallarbetaren i Sandviken eller högre tjänstemannen i Stockholm var intresserad av sådan idrott” (s. 334). Det är säkert riktigt. Men TT/IB hade kanske kunnat sälja lösnummer på kvinnoförakt eller avklädda bilder – och det gjorde han inte!

Helt klart är emellertid att TT och IB behandlade kvinnors idrott ganska njugett. TT hade sina idoler bland kvinnorna (t ex den norska konståkerskan Sonia Henie) men han tycks ha varit allmänt, som Haslum säger, ”villrådig” inför detta med kvinnliga idrottare. ”Han höll idrotten för ridderlig men riddare fanns ju bara i maskulinum” (s. 332).

Till detta att TT var en man av sin tid lägger Rolf Haslum så ytterligare en aspekt. TT:s mamma, Alice – som han var djupt fästad vid – var uppenbart en stark och framgångsrik kvinna, visserligen inte inom idrott men inom musikens värld. Kanske skulle man då kunna tänka sig att TT, med denna mamma, borde ha visat en annan syn på kvinnoidrott. Jo, kanske. Men samtidigt var Alice Tegnér en kvinna som höll sig inom den kvinnliga sfären, med musik, barnvisor, organist i kyrka osv. Allt mycket passande men knappast gränsöverskridande!

Avhandlingen är inte, det har redan sagts, teoretiskt avancerad. Det verkar nästan som om den teoretiska ramen hängts på därför att ett akademiskt arbete måste ha en sådan. Här kunde gjorts mycket mera! Däremot är den ett imponerande stycke empiriskt arbete. Mycklen forskarmöda har lagts på att tränga igenom alla dessa årgångar av IB. Må vara att boken inte är en biografi över Torsten Tegnér men den *handlar om* TT, denne en gång så dominerande profil inom svensk idrottsjournalistik. En man med ideal – och med en vilja att sprida dessa ideal och att bilda sina medmänniskor. Lyckades han? Inte enligt min mening, jag tror inte han var så läst som Rolf Haslum uppenbart antar.

Det är en avhandling som väcker frågor – och alla får inte något fullgott svar. Det är emellertid ett arbete som ger en bild av en numera försvunnen värld, en värld som i mycket dominerades av borgerliga ideal, där kvinnor inte borde syssla med idrott, där de män som idrottade skulle vara snövita amatörer – och där idrott och politik skulle vara två helt skilda saker.

(Det ”värsta” felet med avhandlingen skall definitivt inte Rolf Haslum lastas för. På förståsbladet står ”Torsten Tegnér” som författare till avhandlingen, vilket föranlett ett särskilt påpekande i Libris-databasen.)